

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1996-1997

6 JUIN 1997

Proposition de loi modifiant l'article 205 du Code judiciaire en vue d'ouvrir la fonction de juge consulaire effectif ou suppléant aux conjoints aidants

(Déposée par Mme de Bethune et consorts)

DÉVELOPPEMENTS

L'article 205 du Code judiciaire fixe les conditions à remplir pour pouvoir être nommé juge consulaire effectif ou suppléant.

Aux termes de cet article, le candidat-juge consulaire doit être âgé de 30 ans accomplis et avoir, pendant cinq ans au moins, avec honneur, exercé le commerce ou participé soit à la gestion d'une société commerciale ayant son principal établissement en Belgique, soit à la direction d'une organisation professionnelle ou interprofessionnelle représentative du commerce ou de l'industrie.

Bien qu'il n'y ait pas de statistiques précises sur le nombre respectif d'hommes et de femmes juges consulaires, on peut néanmoins affirmer sans risques de se tromper que les juges consulaires féminins sont nettement minoritaires.

On peut mentionner, à titre d'exemple, la situation au tribunal de commerce de Courtrai, où sur un total de 28 juges consulaires, on ne compte que 3 femmes (soit 10,7 %).

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1996-1997

6 JUNI 1997

Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 205 van het Gerechtelijk Wetboek teneinde het ambt van werkend of plaatsvervangend rechter in handelszaken open te stellen voor meewerkende echtgenoten

(Ingediend door mevrouw de Bethune c.s.)

TOELICHTING

Artikel 205 van het Gerechtelijk Wetboek legt de voorwaarden vast waaraan moet worden voldaan om tot werkend of plaatsvervangend rechter in handelszaken te kunnen worden benoemd.

Overeenkomstig dit artikel moet een kandidaat-rechter in handelszaken ten volle dertig jaar oud zijn en gedurende ten minste vijf jaar met ere handel hebben gedreven of deelgenomen hebben aan het beheer van een handelsvennootschap waarvan de hoofdvestiging zich in België bevindt of aan het bestuur van een representatieve professionele of interprofessionele organisatie uit de handel of de nijverheid.

Hoewel over het aantal vrouwelijke, respectievelijk mannelijke rechters in handelszaken geen precieze statistische gegevens voorhanden zijn, kan toch met zekerheid worden gesteld dat de groep vrouwelijke rechters in handelszaken slechts een kleine minderheid vormt.

Bij wijze van voorbeeld verwijzen we naar de situatie bij de rechtbank van koophandel van Kortrijk, waar slechts 3 vrouwen zitting hebben als rechter in handelszaken, op een totaal van 28 (10,7 %).

Cette sous-représentation que l'on peut constater des juges consulaires féminins est non seulement contraire au principe de l'égalité des chances entre les femmes et les hommes mais elle contraste en outre singulièrement avec l'importance croissante prise par la femme dans la vie économique.

On a enregistré ces dernières années une nette augmentation de la population active féminine. Les statistiques révèlent notamment que les femmes créent de plus en plus d'entreprises: en 1993, il y avait par exemple 203 690 indépendantes, soit 27 % de l'ensemble de la population active indépendante, ou encore 30 000 unités de plus qu'en 1987.

Une autre catégorie de femmes actives qui contribuent indéniablement au succès des entreprises indépendantes dans lesquelles elles travaillent sont les conjointes aidantes.

On pourrait définir le (la) conjoint(e) aidant(e) comme la personne qui assiste intensivement, régulièrement et efficacement son époux (épouse) indépendante(e) dans l'exercice de son activité professionnelle.

Dans notre système juridique, il est question du conjoint aidant dans la loi du 14 décembre 1989 relative au statut social des travailleurs indépendants, qui permet au conjoint aidant de recourir à l'assujettissement volontaire à ce statut en limitant toutefois cet assujettissement au régime de l'assurance maladie-invalidité, secteur des indemnités, et par ailleurs à l'article 86 du Code des impôts sur les revenus qui prévoit l'attribution d'une quote-part de revenus au conjoint aidant.

Si la notion de conjoint aidant n'est pas contestée, on ne sait pas exactement en revanche à quoi s'en tenir quant au nombre précis des conjoints aidants en Belgique.

Comme ils ne sont pas obligés d'être assujettis séparément mais bénéficient de la protection afférente au statut social de leur partenaire, les conjoints aidants n'apparaissent pas comme tels dans les statistiques des régimes de sécurité sociale.

Une exception à ce principe permet toutefois aux conjoints aidants de s'assurer volontairement contre l'incapacité de travail; sur les 4 669 conjoints aidants qui se sont assujettis volontairement en 1995, il y avait 4 294 femmes et 375 hommes.

En se basant par ailleurs sur les déclarations fiscales, on arrive à un nombre de conjoints aidants beaucoup plus élevé. Il apparaît ainsi qu'en 1995, conformément à l'article 86 du Code des impôts sur les revenus, quelque 180 000 déclarations ont attribué

Die vaststelling dat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in de functie van rechter in handelszaken is niet enkel strijdig met het gelijkheidsbeginsel van vrouwen en mannen, maar staat ook in schril contrast met het toenemende belang van de vrouw in het economisch leven.

De jongste jaren is er een duidelijke aangroei van de vrouwelijke beroepsbevolking merkbaar. Uit statistieken blijkt dat met name het vrouwelijk ondernemerschap in de lift zit: in 1993 waren er bijvoorbeeld 203 690 vrouwelijke zelfstandigen, hetzij 27 % van de totale zelfstandige beroepsbevolking of bijna 30 000 meer dan in 1987.

Een andere groep beroepsactieve vrouwen die in het zelfstandig ondernemen een onmiskenbare bijdrage leveren tot het succes van de ondernemingen waarin zij actief zijn, zijn de meewerkende echtgenotes.

De meewerkende echtgeno(o)t(e) kan worden omschreven als de persoon die intensief, regelmatig en effectief bijstand verleent aan zijn/haar zelfstandige huwelijkspartner bij de uitoefening van diens beroepswerkzaamheid.

In ons rechtsbestel vinden we de meewerkende echtgeno(o)t(e) terug in de wet van 14 december 1989 inzake het sociaal statuut der zelfstandigen, die de meewerkende echtgeno(o)t(e) toestaat een beroep te doen op vrijwillige onderwerping, beperkt tot het stelsel van de ziekte- en invaliditeitsverzekering, sector uitkeringen, en in artikel 86 van het Wetboek van inkomstenbelastingen, dat het mogelijk maakt aan de meewerkende echtgeno(o)t(e) een «meewerkinkomen» toe te kennen.

Waar er geen discussie bestaat over de notie «meewerkende echtgeno(o)t(e)», is er wel onduidelijkheid over het precieze aantal meewerkende echtgenoten in België.

Aangezien meewerkende echtgenoten niet verplicht zijn een afzonderlijke inschrijving te nemen, maar bescherming genieten uit hoofde van het sociaal statuut van hun partner, komen zij als zodanig niet voor in de statistieken van de sociale zekerheidsstelsels.

Een uitzondering hierop vormt de mogelijkheid van meewerkende echtgenoten om zich vrijwillig te verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid: in 1995 bleken 4 669 meewerkende echtgenoten van deze vrijwillige onderwerping gebruik gemaakt te hebben, waarvan 4 294 vrouwen en 375 mannen.

Op basis van de fiscale aangiften komen we tot een veel hoger aantal meewerkende echtgenoten. Zo blijkt dat in 1995 in ongeveer 180 000 belastingaangiften van de mogelijkheid gebruik werd gemaakt om, conform artikel 86 van het Wetboek van de

une quote-part de revenus «au conjoint qui aide effectivement l'autre conjoint dans l'exercice de l'activité professionnelle de l'autre conjoint».

Ces chiffres montrent en tout cas que le nombre de conjoints aidants est considérable. De plus, on estime que 98 % de ces conjoints aidants seraient des femmes; la pratique montre en effet que c'est le plus souvent le mari qui, dans l'entreprise familiale, est titulaire du titre professionnel (indépendant, commerçant, agriculteur) et que c'est son épouse qui l'assiste en tant que conjointe aidante.

La réalité quotidienne révèle que ces conjointes aidantes occupent une place importante dans l'entreprise de leur partenaire et qu'une majorité d'entre elles sont véritablement devenues des co-entrepreneurs.

À la demande de la ministre chargée de la Politique d'égalité des chances, Mme M. Smet, et sous la direction du professeur Jan Degadt, le *KMO-Studiecentrum* de la *KU Brussel*, en collaboration avec l'*Economisch Instituut voor KMO*, a établi un rapport d'enquête intitulé «De vrouw in het zelfstandig ondernemen» (La femme dans l'entreprise indépendante — traduction). Ce rapport, achevé fin 1993, donne une image claire de la situation des conjointes aidantes.

Il en ressort que sept conjointes aidantes sur dix travaillent plus de 30 heures par semaine pour l'entreprise et que près de la moitié d'entre elles (49 %) y consacrent même 45 heures ou plus.

On constate que les conjointes aidantes assument surtout les tâches suivantes: établir les factures, faire la caisse et assurer l'administration quotidienne, y compris l'approvisionnement (82 %), les activités liées à l'achat, telles que les contacts avec les fournisseurs, la détermination et la constitution de l'assortiment, la présence aux salons (74 %), les activités liées à la vente, telles que les contacts avec les clients, la rédaction des annonces et des brochures publicitaires, le calcul et la fixation des prix de vente ou l'établissement des devis (78 %), la comptabilité (60 %), les questions financières et juridiques importantes, les formulaires officiels à remplir, etc. (42 %) et les questions de personnel (43 %).

Les conjointes aidantes ont leur mot à dire dans la conduite et la gestion de l'entreprise. Une bonne moitié voire, dans certains cas, les trois quarts d'entre elles participent, dans une large mesure, aux décisions sur la politique à suivre et les investissements à réaliser. Leur participation est la plus grande dans les questions les plus fondamentales pour l'entreprise, telles que les décisions concernant les immeubles, les emprunts et la modification ou l'extension des activités. Plus de la moitié d'entre elles (53 %) se considèrent comme des co-entrepreneurs.

inkomstenbelastingen, een meewerkinkomen over te dragen aan «de echtgenoot die de andere echtgenoot in de uitoefening van zijn beroepswerkzaamheid werkelijk helpt».

Deze cijfers geven in elk geval aan dat het aantal meewerkende echtgenoten aanzienlijk is. Bovendien wordt geschat dat deze groep voor 98 % uit vrouwen bestaat; in de praktijk blijkt het inderdaad in de grote meerderheid van de gevallen de man te zijn die in een gezinsbedrijf titularis is van de beroepstitel (zelfstandige, handelaar, landbouwer) en is het zijn vrouw die hem als meewerkende echtgenote bijstaat.

Uit de dagdagelijkse realiteit blijkt dat deze meewerkende echtgenotes een belangrijke plaats innemen in het bedrijf van hun partners en dat een meerderheid zich daadwerkelijk heeft ontwikkeld tot mede-ondernemer.

Een onderzoeksrapport, met als titel «De vrouw in het zelfstandig ondernemen», dat eind 1993 werd afgerond na een onderzoek dat in opdracht van de minister voor Gelijke kansen Miet Smet en onder leiding van professor Jan Degadt werd uitgevoerd door het *KMO-Studiecentrum* van de *KU Brussel*, in samenwerking met het *Economisch Instituut voor KMO*, verschaft ons een duidelijk beeld van de situatie van de meewerkende echtgenotes.

Uit dit rapport blijkt dat zeven van de tien meewerkende echtgenotes meer dan 30 uren per week voor het bedrijf werken, bijna de helft (49 %) zelfs 45 uur of langer.

We kunnen vaststellen dat meewerkende echtgenotes vooral de volgende werkzaamheden voor hun rekening nemen: rekeningen schrijven, kas opmaken en dagelijkse administratie, inclusief voorraadadministratie (82 %), inkoopactiviteiten zoals contacten met leveranciers, samenstellen en bepalen van het assortiment en beursbezoeken (74 %), verkoopactiviteiten zoals contacten met klanten, opdrachtgevers, het opstellen van advertenties en reclamefolders, het berekenen en vaststellen van verkoopprijzen of prijsopgaven (78 %), de boekhouding (60 %), regelen van belangrijke financiële en juridische zaken, invullen van officiële formulieren enz. (42 %), en personeelsaangelegenheden (43 %).

Meewerkende echtgenotes hebben een belangrijke stem in de bedrijfsvoering en het beleid. Ruim de helft tot soms driekwart beslist in belangrijke mate mee over beleid en investeringen. De betrokkenheid is het grootst bij de meest ingrijpende zaken voor het bedrijf, zoals beslissingen over gebouwen, leningen en verandering of uitbreiding van bedrijfsactiviteiten. Ruim de helft (53 %) beschouwt zichzelf als mede-ondernemer.

Par leur travail dans l'entreprise, les conjointes aidantes contribuent largement au revenu du ménage. Près de quatre aidantes sur dix assurent 25 à 50 % de ce revenu et quatre sur dix en assurent même 50 à 75 %.

Les conjointes aidantes sont donc bien plus que l'ombre de leur époux indépendant. Cette étude les fait apparaître au contraire comme des femmes motivées qui participent activement et en connaissance de cause à l'organisation et à la conduite journalière de l'entreprise de leur partenaire et qui, à force d'assumer des tâches financières et administratives, se sont affirmées comme co-entrepreneurs et sont aussi considérées comme telles à l'extérieur.

On n'en continue pas moins traditionnellement, sur la base du libellé actuel de l'article 205 du Code judiciaire, à ne pas nommer les conjoints aidants au poste de juge consulaire effectif ou suppléant. Comme 98 % des aidants sont des femmes, cette pratique touche principalement les conjointes aidantes.

Bien que, par leur engagement et leur activité professionnelle au sein de l'entreprise familiale, elles aient acquis une expérience professionnelle comparable à celle de leur partenaire et qu'elles témoignent d'un talent d'entrepreneur tout aussi indéniable, nombreuses sont les femmes qui n'ont donc pas l'occasion de valoriser cette connaissance et cette expérience professionnelles en tant que juge consulaire, pour la seule et unique raison que l'on part du principe que seul leur mari exerce un commerce et qu'elles «ne sont que» conjointes aidantes.

Les auteurs de la présente proposition de loi estiment qu'il est nécessaire, tant pour des motifs économiques qu'en raison du droit à l'égalité des chances entre les femmes et les hommes, d'ouvrir la fonction de juge consulaire effectif ou suppléant aux conjoints aidants et qu'il faut adapter l'article 205 du Code judiciaire dans ce sens.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Article 2

Cet article vise à ouvrir la fonction de juge consulaire effectif ou suppléant au conjoint aidant.

Conformément à cet article, peuvent être nommés en qualité de juge consulaire effectif ou suppléant, les conjoints aidants auxquels une quote-part de

Met hun werk in het bedrijf leveren meewerkende echtgenotes een aanzienlijke bijdrage tot het gezinsinkomen. Bijna vier op de tien zorgen voor 25 à 50 % van het inkomen en nog eens vier op de tien zelfs voor 50 à 75 %.

Meewerkende echtgenotes zijn dus niet zomaar de grijze schaduw achter een zelfstandige echtgenoot. Integendeel, uit deze studie komen zij naar voor als gemotiveerde vrouwen die actief en met kennis van zaken deelnemen aan de organisatie en dagelijkse leiding van het bedrijf van hun partner en die zich door het opnemen van financieel-administratieve taken hebben ontwikkeld tot mede-ondernemer en ook naar buiten toe als zodanig worden beschouwd.

Desondanks blijkt het de gangbare praktijk te zijn om meewerkende echtgenoten, op basis van de huidige libellering van artikel 205 van het Gerechtelijk Wetboek, niet te benoemen tot werkend of plaatsvervangend rechter in handelszaken. Vermits 98 % van de meewerkende echtgenoten vrouwen zijn, treft deze praktijk in hoofdzaak de meewerkende vrouwen.

Ofschoon vele vrouwen door hun inzet en beroepsactiviteit in het gezinsbedrijf evenveel beroepservaring hebben opgedaan als hun partner en blijken te geven van een even onmiskenbaar ondernemerstalent, hebben zij bijgevolg niet de mogelijkheid om deze beroepskennis en beroepservaring te valoriseren als handelsrechter, enkel en alleen omdat men er van uitgaat dat enkel hun echtgenoot handel drijft en dat zij «slechts» meewerkende echtgenote zijn.

De indieners van dit wetsvoorstel menen dat het zowel op economische gronden als op grond van het recht op gelijkheid van vrouwen en mannen noodzakelijk is dat het ambt van werkend of plaatsvervangend rechter in handelszaken wordt opengesteld voor meewerkende echtgenoten en dat artikel 205 van het Gerechtelijk Wetboek in die zin dient te worden aangepast.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Artikel 2

Dit artikel heeft tot doel het ambt van werkend of plaatsvervangend rechter in handelszaken open te stellen voor de meewerkende echtgeno(o)t(e).

Overeenkomstig dit artikel komen in aanmerking om te worden benoemd tot werkend of plaatsvervangend rechter in handelszaken de meewerkende

revenus est attribuée en application de l'article 86 du Code des impôts sur les revenus ou qui se sont assurés volontairement contre l'incapacité de travail en application de la loi du 14 décembre 1989 relative au statut social des indépendants.

Peuvent aussi ressortir au champ d'application du présent article ceux qui, sans remplir l'une des conditions précitées, peuvent justifier de leur qualité de conjoint(e) aidant(e). Cette preuve peut être fournie par toute voie de droit.

*
* *

PROPOSITION DE LOI

Article premier

La présente loi règle une matière visée à l'article 77 de la Constitution.

Art. 2

À l'article 205, alinéa premier, du Code judiciaire, les mots «en son nom propre ou en qualité de conjoint aidant» sont insérés entre les mots «le commerce» et «ou participé».

echtgenoten die krachtens artikel 86 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen een meewerkinkomen ontvangen of die zich vrijwillig hebben verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid in toepassing van de wet van 14 december 1989 betreffende het sociaal statuut der zelfstandigen.

Kunnen eveneens onder het toepassingsgebied van dit artikel vallen zij die niet aan één van deze voorwaarden voldoen, maar het bewijs leveren van hun hoedanigheid van meewerkende echtgeno(o)t(e). Dit bewijs kan door alle middelen van recht worden geleverd.

Sabine de BETHUNE.

*
* *

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 77 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 205, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, worden tussen de woorden «handel hebben gedreven» en de woorden «of deelgenomen hebben» de woorden «in eigen naam of als meewerkende echtgeno(o)t(e),» ingevoegd.

Sabine de BETHUNE.
Lydia MAXIMUS.
Michèle BRIBOSIA-PICARD.
Erica THIJS.
Hugo VANDENBERGHE.